

Секція: Вплив правової інтеграції на кримінально-правову, кримінально-виконавчу систему та запобігання злочинності в Україні

ДІЯННЯ ЯК ОБ'ЄКТИВНА ОЗНАКА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ ОХОРОНИ ВОД (ст. 242 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ)

Берднік І.В.

кандидат юридичних наук, доцент,

професор кафедри кримінального права та правосуддя

Чернігівського національного технологічного університету

м. Чернігів, Україна

Порушення правил охорони вод є актом зовнішньої поведінки людини. Це процес суспільно-небезпечного і протиправного посягання на об'єкт, який охороняється кримінальним законом і розглядається з його зовнішньої сторони.

З урахуванням побудови ст. 242 Кримінального кодексу (далі - КК) України вчені зазначають, що об'єктивна сторона цього складу злочину характеризується сукупністю трьох ознак: 1) діяння - порушення правил охорони вод (водних об'єктів); 2) наслідки у вигляді забруднення поверхневих чи підземних вод і водоносних горизонтів, джерел питних, лікувальних вод або зміну їхніх природних властивостей, або виснаження водних джерел, що створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи для довкілля; 3) причинного зв'язку між діяннями та наслідками. Проте існує й інша думка, що об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 242 КК, характеризується діянням трьома способами: забруднення водних об'єктів, зміна їх властивостей, виснаження водних джерел [1, с. 133]. В. К. Матвійчук, в свою чергу, виділяє такі обов'язкові ознаки об'єктивної сторони цього складу злочину: 1) діяння; 2) злочинні наслідки, прямо вказані в законі (ч. 2 ст. 242 КК); 3) необхідний причинний зв'язок між діянням і викликаними ним наслідками (ч. 2 ст. 242 КК); 4) засоби вчинення злочину; 5) місце вчинення злочину; 6) джерело вчинення злочину [1, с. 51].

По-перше, слід враховувати, що об'єктивна сторона досліджуваного злочину характеризується діянням: дією або бездіяльністю. Загальновизнаним є те, що діяння – це протиправний активний або пасивний, усвідомлений вольовий акт зовнішньої поведінки суб'єкта, що виражається у здійсненні суспільно небезпечного посягання, передбаченого ст. 242 КК України. Щодо форм такого діяння, в науковій літературі, автори висловлюють різні, деколи протилежні думки. Так, одні з них вважають, що зовнішня сторона злочину характеризується діянням трьома способами: забруднення вод, зміна їхніх природних властивостей або виснаження водних джерел; другі обмежують об'єктивну сторону досліджуваного злочину лише забрудненням водних об'єктів, а не використовують виснаження та засмічення; треті обмежують діяння виключно поняттям «насичення», «отруєння» та «зараження» водних об'єктів [2, с. 53].

Дія у кримінально-правовому значенні – це лише активний, усвідомлений вольовий акт поведінки людини, що виражається у вчиненні суспільно небезпечного посягання, в нашому випадку передбаченого ст. 242 КК України. Більшість дослідників, під дією розуміють не рефлекторні, інстинктивні рухи тіла, а лише свідомо регульований вольовий акт суб'єкта досліджуваного складу злочину, вказуючи при цьому, що, якщо в результаті рефлекторного руху тіла особа зачепила регулятор заслінки чи скидного механізму і відбувся залповий скид неочищених та незнешкоджених стічних вод або відходів, що викликало заподіяння шкоди здоров'ю людей, або довкіллю, то її не можна притягнути до кримінальної відповідальності за ч. 2 ст. 242 КК України, бо була відсутня воля на вчинення цього злочину [2, с. 60].

У науковій і науково-практичній літературі зустрічаються різні тлумачення порушення правил охорони вод (водних об'єктів). Автори Науково-практичного коментаря до Кримінального кодексу України (за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація) під порушенням правил охорони вод розуміють дію або бездіяльність, що є невиконанням вимог спеціальних нормативно-правових актів щодо екологічної безпеки, які регулюють питання охорони вод. Така дія

чи бездіяльність на практиці може проявлятися, наприклад, у: порушенні умов розміщення, проектування, будівництва, реконструкції і введення в дію підприємств, споруд та інших об'єктів, що можуть впливати на стан вод; введенні в дію нових і реконструйованих підприємств, цехів, агрегатів, комунальних та інших об'єктів, не забезпечених пристроями і очисними спорудами, що запобігають забрудненню і засміченню вод або їх шкідливій дії; скиданні у водні об'єкти відходів і сміття; забрудненні вод добривами і хімічними засобами захисту рослин тощо [3, с. 255]. В. Антипов порушення правил охорони вод (водних об'єктів) трактує як дію або бездіяльність, що являє собою невиконання вимог тих нормативно-правових актів з питань екологічної безпеки, які регулюють питання охорони вод (водних об'єктів). Це, наприклад: перевищення лімітів та нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин у води; використання води як сировини основного виробничого призначення без дозволу спеціально уповноважених на те державних органів; садівництво та городництво, зберігання та застосування пестицидів і добрив, влаштування літніх таборів для худоби у прибережних захисних смугах уздовж річок, навколо водойм та на островах; порушення правил складування і утилізації промислових та побутових відходів, транспортування, зберігання і застосування засобів захисту рослин, стимуляторів їх росту, мінеральних добрив та інших препаратів; невиконання розпоряджень та приписів органів, які здійснюють державний контроль у галузі охорони та використання води [4, с. 245].

Отже, з аналізу наведених точок зору щодо визначеного поняття, можна зробити висновок, що науковці єдині в тому, що порушення правил охорони вод (водних об'єктів) є дією або бездіяльністю, що полягає у невиконанні вимог певних нормативно-правових актів: спеціальних, що стосуються екологічної безпеки та тих, що регулюють питання охорони вод (водних об'єктів).

Найбільш повно і ґрунтовно розкриває зміст діяння «порушення правил охорони вод» П. С. Берзін. Науковець наголошує, що порушення правил охорони вод (водних об'єктів) – це дія або бездіяльність, що пов'язана, зокрема,

з невикористанням встановлених нормативно-правовими актами екологічних стандартів та нормативів у галузі охорони вод (водних об'єктів). Таке порушення може відбуватися шляхом: недотримання водокористувачем встановлених нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин та встановлення лімітів забору води, лімітів використання води та лімітів скидання забруднюючих речовин, а також санітарних та інших вимог щодо впорядкування своєї території, ухилення водокористувачем від вжиття заходів, спрямованих на запобігання забрудненню водних об'єктів стічними (дощовими, сніговими) водами, що відводяться з неї; порушення правил контролю за якістю і кількістю скинутих у водні об'єкти зворотних вод і забруднюючих речовин та за якістю води водних об'єктів у контрольних створах, а також порушення правил подання відповідним органам звітів в порядку, визначеному ВК та іншими законодавчими актами України; порушення правил вжиття технологічних, лісомеліоративних, агротехнічних, гідротехнічних, санітарних та інших заходів щодо охорони вод від вичерпання, поліпшення їх стану, а також припинення скидання забруднення стічних вод: здійснення спеціального водокористування (тобто забору води з водних об'єктів із застосуванням споруд або технічних пристроїв, використання води та скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти, включаючи забір води та скидання забруднюючих речовин із зворотними водами із застосуванням каналів) без відповідного дозволу; ухилення від невідкладних робіт, пов'язаних з ліквідацією наслідків аварій, які можуть спричинити погіршення якості води, та надання необхідних технічних засобів для ліквідації аварій на об'єктах інших водокористувачів; ухилення від забезпечення нових і реконструйованих підприємств, цехів, агрегатів, комунальних та інших будівельних об'єктів пристроями і очисними спорудами необхідної потужності, що запобігають забрудненню і засміченню вод або їх шкідливій дії, та необхідною вимірювальною апаратурою, що здійснює облік об'ємів забору і скидання води; порушення правил введення в експлуатацію (або експлуатації) осушувальних систем; ухилення від оснащення гідротехнічних споруд пристроями для

пропускання паводкових вод, а також експлуатаційних свердловин на воду водорегулюючими та контрольно-вимірвальними пристроями; порушення сільськогосподарськими, лісогосподарськими підприємствами та окремими громадянами встановлених правил зберігання, транспортування та використання добрив, хімічних засобів захисту рослин та інших токсичних препаратів і речовин тощо [5, с. 34-35].

Таким чином, діяння у вигляді порушення правил охорони вод (водних об'єктів), визначені у диспозиціях ч.1 та ч.2 ст.242 КК України, – це дія або бездіяльність, що пов'язана, зокрема, з недотриманням екологічних стандартів та нормативів у галузі охорони вод (водних об'єктів), які регламентовані нормативно-правовими актами.

Список використаних джерел

1. Мельник П. В. Кримінально-правова охорона питної води в Україні // Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. 2012. № 6. С. 133-138.

2. Матвійчук В. К. Об'єктивна сторона злочину порушення правил охорони вод: теоретичні і прикладні проблеми // Юридична наука. 2016. № 6. С. 51-87.

3. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін.; За заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. с.733.

4. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. 4-те вид., переробл. та доповн. / Відп. ред. С. С. Яценко. К.: А.С.К., 2005. с.501.

5. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України : У 2 т. Т.2 / За заг. ред. П. П. Андрушка, В. Г. Гончаренка, Є. В. Фесенка. 3-тє вид., перероб. та доп. – К. : Алерта; КНТ; Центр учбової літератури. 2009. 624 с.